

BİR AYETİN BAŞINA GELENLER

Yazımızda Sâd suresinin 44. ayetine meal ve tefsirlerde verilen geleneksel anlama değinecek, bu anlam üzerinden ayetten hangi çıkarımların yapıldığını göreceğiz. Ardından da konuyu Kur'ân bütünlüğü açısından ele alıp, ayetin olması gereken anlamını tespit etmeye çalışacağız.

Ayete Verilen Mealler

Sâd suresinin 44. ayetinin metni ve ayete verilen geleneksel meal şöyledir:

وَأَخَذَ بِيَدِكَ ضَعْفًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُتْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ

Ey Eyyûb! Eline bir demet sap alıp onunla vur, yeminini bozma' demiştik. Doğrusu Biz onu sabırlı bulmuştuk. Ne iyi kuldu, daima Allah'a yönelirdi.

Görebildiğimiz kadarıyla tüm meal ve tefsirlerde ayetin metninde geçen "لَا تَحْنُتْ" = lâ tahnes" ifadesine yukarıda olduğu gibi "yeminini bozma" anlamı verilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığına ait olan yukarıdaki mealde ¹ de görüldüğü üzere ayette geçen söz konusu ifadeye "yeminini bozma" anlamının verilmesinin arka planında bir kurgu

yatmaktadır. Bu kurgunun izleri yukarıdaki meale düşünülen şu dipnotta görülmektedir:

"Tefsir kaynaklarında ifade edildiğine göre, Eyyûb peygamber bir olay üzerine karısına yüz sopa vuracağına yemin etmiş, kendisine has bir ruhsat olmak üzere de ayetteki çözüm kendisine öğretilmişti."

Türkiye'deki en yaygın meallerden biri olan Türkiye Diyanet Vakfı'na ait mealde ² de ayet Türkçe'ye şöyle çevrilmiştir:

"Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir..."

Ayetin mealine düşünülen dipnot ise şöyledir:

"Rivayete göre Eyyûb (a.s.) hanımının bir hatasından ötürü sıhhte kavuşunca ona yüz değnek vurmaya yemin etmişti. Halbuki karısının, ona karşı hizmetleri, fedakârlıkları büyüktü. Onun için Cenab-ı Hak, yüz tâne ekin sapından oluşan bir demetle bir kere vurulmasını kâfi görmüştü."

Yine aynı yazarlar tarafından Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlarından çıkan Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir isimli eser de ayette geçen "لَا تُحْنُكُ" = lâ tahnes" ifadesi "... böylece yeminini bozmamış ol (dedik)." şeklinde tercüme edilmiş ve şu açıklamalara yer verilmiştir:

"Eyyûb'un eşi, hastalığı süresince ona hizmetten bir an bile geri durmamıştı. Fakat bir defasında üzüntüsü yüzünden Eyyûb'u isyana teşvik eden bazı sözler söylemiş, buna canı sıkılan Eyyûb da iyileştiği zaman ona yüz sopa vurarak cezalandıracağına yemin etmişti. Ancak kadının maksadı kötü olmadığı, Eyyûb de sadakatinden ve hizmetinden dolayı onu çok sevdiği için 44. ayette Allah Teâlâ Eyyûb'a bu cezayı sembolik bir şekilde uygulama yolunu göstermiştir. Bu olay, cezadan maksadın, insanlara acı çektirmek değil, düzeni ve asayişini korumak, haksızlıkları engellemek olduğunu; uygulamada suçlunun özel durumunun, iyi halinin göz önüne alınması gerektiğini hatırlatması bakımından da önem taşımaktadır."³

İsrâiliyyât Kaynaklı Bir Kurgu

Sâd suresinin 44. ayetinde geçen "لَا تُحْنُكُ" = lâ tahnes" ifadesine, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere "yeminini bozma", "yeminini böyle yerine getir" gibi an-

lamlar verilmiştir. Meallerin hepsine yansıyan bu anlamın kaynağı tefsir eserleridir. Tefsirlerin kaynağının ise Kitab-ı Mukaddes'e dayandığı görülür. Kitab-ı Mukaddes'te, yakalandığı hastalıktan dolayı kötü duruma düşen Eyyûb (a.s.)'a karısı, Allah'a sövmesini söyler. İlgili bölüm şöyledir:

1. Başka bir gün ilâhi varlıklar RAB'bin huzuruna çıkmak için geldiklerinde Şeytan da RAB'bin huzuruna çıkmak için onlarla gelmişti.
2. RAB Şeytan'a, "Nereden geliyorsun?" dedi. Şeytan, "Dünyada gezip dolaşmaktan" diye yanıtladı.
3. RAB, "Kulum Eyüp'e bakıp da düşündün mü?" dedi, "Çünkü dünyada onun gibisi yoktur. Kusursuz, doğru bir adamdır. Tanrı'dan korkar, kötülükten kaçınır. Senin kışkırtmaların sonucunda onu boş yere yıkıma uğrattım, ama o doğruluğunu hâlâ sürdürüyor."
4. "Cana can!" diye yanıtladı Şeytan, "İnsan canı için her şeyini verir."
5. Elini uzat da, onun etine, kemiğine dokun, yüzüne karşı sövecektir."
6. RAB, "Peki" dedi, "Onu senin eline bırakıyorum. Yalnız canına dokunma."
7. Böylece Şeytan RAB'bin huzurundan ayrıldı. Eyüp'ün bedeninde tepeden tırnağa kadar kötü çibanlar çıkardı.
8. Eyüp çibanlarını kaşımak için bir çömlek parçası aldı. Kül içinde oturuyordu.
9. Karısı, "Hâlâ doğruluğunu sürdürüyor musun?"

dedi, "Tanrı'ya söv de öl baril!"

10. Eyüp, "Aptal kadınlar gibi konuşuyorsun" diye karşılık verdi, "Nasıl olur? Tanrı'dan gelen iyiliği kabul edelim de kötülüğü kabul etmeyelim mi?" Bütün bu olaylara karşın Eyüp'ün ağzından günah sayılabilecek bir söz çıkmadı. ⁴

Eyyûb (a.s.) ile karısı arasında geçtiği söylenen yukarıdaki ifadelerden esinlenerek, Eyyûb (a.s.)'in, iyileştiğinde karısına yüz değnek vuracağına dair yemin ettiğine, iyileşince de bu yeminini yerine getirmesi için Allah'ın ona bir yol öğrettiğine dair kurguya tefsir eserlerinde yer verilir. Hatta Sâd suresinin 44. ayeti bu kurguya göre okunduğu için fıkıh kitaplarında "hile-i şer'iyye"⁵nin delili olarak bu ayete atıfta bulunulur.

Bir Kurgudan Yapılan Çıkarımlar

Meşhur Hanefî âlimi Cessâs, Ahkâmü'l-Kur'ân isimli eserinde bu ayeti ele alır ve ayetten hareketle tespit ettiği bir takım hükümleri sıralar. Cessâs, ayetin tahliline İbn Abbas'a dayandırdığı şu hikayeyle başlar:

"İblis, Eyyûb (a.s.)'in karısına; kocanı iyileştirirsem 'onu iyi eden sensin ey İblis' der misin? deyince, kadın bu durumdan Eyyûb (a.s.)'a bahseder. Bunun üzerine o da karısına; 'Allah bana şifa verirse sana yüz sopa vuracağım' der ve iyileşince de yüz dalı bir demet yapıp bu demetle karısına bir kez vurur."⁶

Cessâs, benzer hikayeyi Katâde'ye dayandırarak da nakleder ve bu ayetin hükmü gereği, mesela kölesine on sopa vuracağına yemin eden kişinin de, on daldan oluşan bir demet yapıp kölesine bir kez vurmaya yeminini yerine getirmiş olacağını söyler ve demetin nelerden oluşabileceğine dair detaylar verir.⁷

Cessâs konunun devamında, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Züfer ve İmam Muhammed'in böylesi bir uygulama ile yeminin yerine getirilmiş olacağı görüşünde olduklarını, ancak İmam Mâlik ve Leys'in böyle düşünmediklerini aktarır. Cessâs'a göre İmam Mâlik ve Leys'in bu görüşü Kur'ân'a aykırıdır, çünkü Allah Teâlâ böylesi bir uygulamayla, yeminin bozulmadığını bildirmiştir. Cessâs ayrıca

böyle bir uygulamanın sadece Eyyûb (a.s.)'a has olduğu iddiasının da kabul edilemez olduğunu söyler ve bunun bazı gerekçelerinden bahseder. Bu uygulamanın bizim için geçerli olmadığını, mesela zina haddi için yüz değnek yerine yüz daldan oluşan bir demetle vurmanın had cezası yerine geçmeyeceğini söyleyen birine de, cevaben, zina suçu işleyene bu uygulamanın ancak hastalık durumunda olacağını söyler ve zina suçu işleyen ama çok hasta olan birine Rasûlullah'ın yüz daldan oluşan bir demetle had vurduğu şeklinde bir rivayet nakleder.

Cessâs daha sonra bu ayetten çıkardığı bazı hükümleri sıralar. Şimdi bunları görelim:

1. Terbiye etmek için koca, karısını dövebilir. Aksi takdirde Eyyûb (a.s.), karısını döveceğine yemin edemez, Allah da karısını döveceğine yemin eden Eyyûb (a.s.)'a yeminini yerine getirebilmesi için yol göstermezdi. Nüşûzu⁸ durumunda kadını dövmenin caiz olduğu Nisâ suresinin 34. ayetinden anlaşılmaktadır. Sâd suresinin 44. ayetinde de nüşûz durumu olmaksızın terbiye etmek amacıyla kadının dövülebileceğine hükmedilir.
2. Ayet, istisna yapmadan (inşallah demeden) yemin edebileceğine de bir delildir. Eyyûb (a.s.) istisna yapmadan yemin etmiştir. Bunun bir benzerini Nebî (a.s.) da yapmıştır. Cihada çıkmak için kendisinden binek isteyen bir gruba, 'vallahi size hiçbir binek vermeyeceğim' demiş, daha sonra onlara binek göndermiş ve şöyle demiştir: 'Yemin eden ama yeminden dönmenin daha hayırlı olacağını gören kişi, yemininden dönsün ve yemin keffareti ödesin'
3. Ayet, yemin eden kişinin, daha sonra yemininden dönmeyen daha hayırlı olacağını görmesi halinde, yemininden döndüğü için ona keffaret gerekeceğinin de delilidir. Keffaret gerekmeseydi Eyyûb (a.s.) yemininden döner, karısına bir demetle vurmaya gerek duymazdı. Bu, yemininden dönmede hayır görüp dönen kişiye keffaret gerekmeyeceğini söyleyenlerin görüşlerinin isabetli olmadığını gösterir. Zaten Rasûlullah da, 'yemin eden ama yeminden dönmenin daha hayırlı olacağını gören kişi, yemininden dönsün ve yemin keffareti ödesin' demiştir.

4. *Ayette, hadd⁹ cezalarını aşan ta'zîr¹⁰ cezaları verilebileceğinin de delili vardır. Çünkü Eyyûb (a.s.), zina suçu işlememesine rağmen, karısına yüz değnek vuracağına yemin etmiş, Allah da ona bunu yerine getirmesini emretmiştir. Ancak Rasûlullah, haddleri aşan ta'zîr cezası verenlerin sınırı aşanlar olduğunu söylemiştir.*
5. *Ayet, her hangi bir kayıt düşülmeden (mutlak) yapılan yeminin hemen yerine getirilmesinin gerekmediğine de delildir. Çünkü Eyyûb (a.s.) yemin etmiş ama yemini hemen yerine getirmemiştir.*
6. *Ayette, kölesine dövmeğe yemin eden birinin, kendi eliyle dövmedikçe yemini yerine getirmiş olmayacağına da delil vardır. Çünkü ayette "وَخُذْ بِيَدِكَ ضِعْفًا" = eline bir demet al" denilmektedir. Ancak imamlarımız, böyle bir kişinin, kölesine dövmesi için bir başkasına emir vermesiyle de örfen yeminini yerine getirmiş olacağı görüşündedirler.*
7. *Ayet, yeminde istisnanın ancak yemin edildiğinde yapılabileceğine de delildir. Şayet yemin edildikten daha sonra yeminden istisna caiz olsaydı, Eyyûb (a.s.)'a karısını dövmesi değil yemininde istisnaya gitmesi emredilirdi.*
8. *Ayette ayrıca, yapılması caiz olan şeye hile ile ulaşmaya, güçlüğü kendisinden veya başkasından hile ile kaldırmaya da delil vardır. Çünkü Allah Teâlâ, Eyyûb (a.s.)'ın yemininden kurtulması ve hanımının daha fazla zarara uğramaması için bir demet sapla vurmasını emretmiştir.¹¹*

Meşhur Hanefî fakihleri Serahsî ve Kâsânî de bu ayeti hile-i şer'iyenin delillerinden biri olarak gösterirler.¹² Durum Şâfiî mezhebinde de farklı değildir. İmam Şâfi'î, kölesine yüz değnek vurmaya yemin eden kişinin, şekil şartlarını yerine getirerek yüz daldan oluşan bir demetle kölesine bir kez vurması durumunda, yeminini yerine getirmiş sayılacağını söyler ve söz konusu ayete atıfta bulunur.¹³ Onun bu görüşü mezhebin de genel görüşüdür.¹⁴ Eyyûb (a.s.)'a atfedilen hikayeyi sadece ona mahsus bir ruhsat olarak değerlendirenler ise, kölesine yüz değnek vurmaya yemin eden kişinin, yüz daldan oluşan bir demetle kölesine bir kez vurması durumunda, yeminini yerine getirmiş sayılmayacağını söylerler.¹⁵

Sâd suresinin 44. ayetinde geçen "لَا تَحْنُتْ" = lâ tahnes" ifadesi yeminle ilişkilendirilerek fıkıh usûlünde de kullanılır. Fıkıh usûlünde, beyan-ı tağyîrin¹⁶ unsurlarından biri olan istisnanın¹⁷ munfasıl olamayacağı yani iki cümle arasında belli bir zamanın geçmemesi gerektiğine

dair kuraldan bahsedilirken bu ayete atıfta bulunulur ve şayet yemin yapıldıktan daha sonra yeminde istisnaya gitmek caiz olsaydı, Eyyûb (a.s.)'a yeminini yerine getirmesi değil istisna yapması emredilirdi denilir.¹⁸

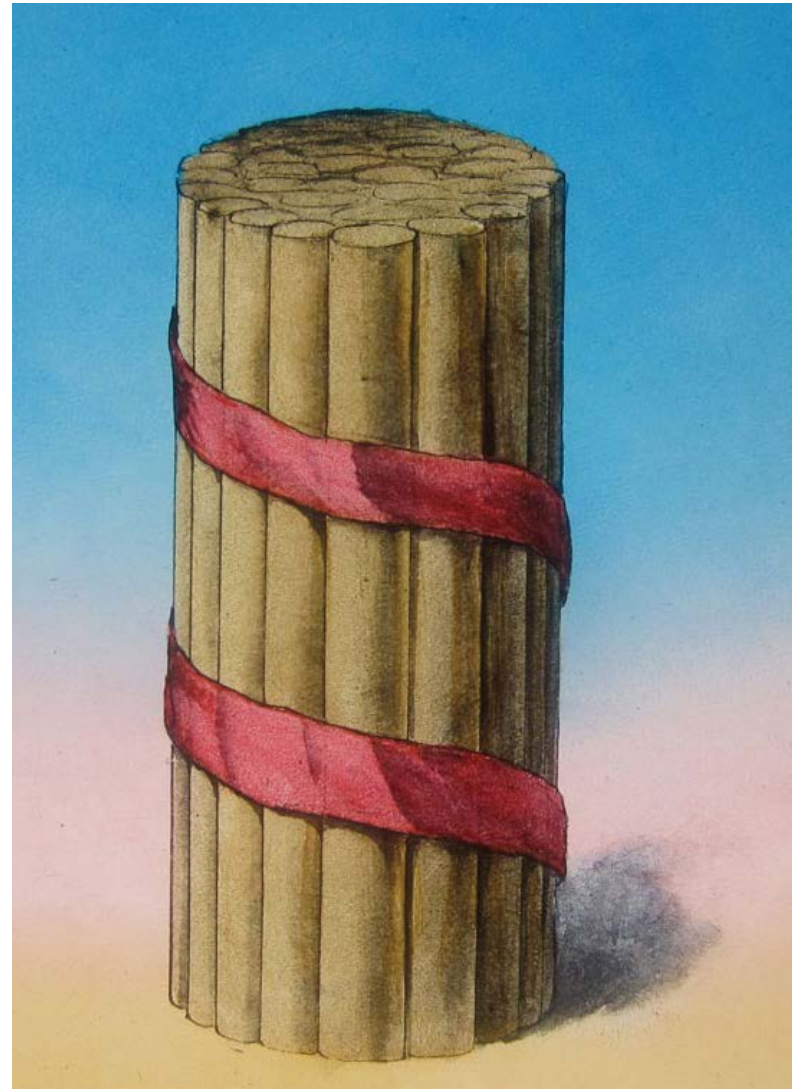
Sâd suresinin 44. ayetinde geçen "لَا تَحْنُتْ" = lâ tahnes" ifadesine hadis eserlerinde de atıfta bulunulur. Mesela muhaddis Beyhakî'nin meşhur eseri es-Sünenü'l-kübra'daki yemin bahsinin bir başlığı (bâb) şöyledir:

"Kölesine yüz değnek vurmaya yemin eden bir kişi, yüz daldan oluşan bir demetle kölesine vurursa, "وَخُذْ بِيَدِكَ" "صِعْفًا فَاصْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُتْ" ayeti sebebiyle yeminini bozmuş olur."¹⁹

Beyhakî bu başlığın altında şöyle bir rivayete yer verir:

Ebû Ümâme b. Sehl b. Hunejf, Ensar'dan olan bazı sahâbilerden şunu nakleder:

"Ensar'dan bir adam hastalanıp bitkin düştü. Öyle ki; bir deri bir kemik kaldı. Bir ara hastanın yanına bir cariye girdi. Adam, cariyeden hoşlanıp onunla ilişkiye girdi.

Olay Rasûlullah'a intikal edince, yüz tane hurma çubuğu alıp adama bir kere vurulmasını emretti.”²⁰

Yukarıdaki rivayeti bazı lafız farklılıklarıyla nakleden Şevkânî, rivayetle ilgili yorumları aktardıktan sonra, böylesi hilelerin “وَأَخَذَ بِيَدِكَ ضَعْفًا فَاصْرَبْ بِهِ وَلَا تَحْنُتْ” ayeti sebebiyle şer'an caiz olduğunu söyler.²¹

Özetle...

Buraya kadar aktardıklarımızı özetleyelim ve Sâd suresinin 44. ayetine Kur'ân bütünlüğü içinde anlam vermeye çalışalım.

Sâd suresinin 44. ayeti, Eyyûb (a.s.)'in hastalığı esnasında hanımıyla arasında geçtiği rivayet edilen ve temelleri Kitab-ı Mukades'te geçen bir hikaye üzerinden anlaşılmaya çalışılmış, ayetin metninde geçen “لَا تَحْنُتْ = lâ tahnes” ifadesi “yeminini bozma!” olarak tercüme edilmiş, dahası, ayete verilen bu anlam üzerinden bir takım istidlaller/çıkarımlar yapılmıştır. Mesela ayetin hükmünün sadece Eyyûb (a.s.)'a has olmayıp bizim için de geçerli olduğunu düşünenler tarafından hile-i şer'iyenin delillerinden biri olarak bu ayete atıfta bulunulmuştur.

Böylelikle, mesela kölesine yüz sopa atacağına yemin eden bir kişinin yüz dalı bir demet haline getirip kölesine bununla bir kez vurması halinde yeminini yerine getirmiş olacağına hükmedilmiş, benzer bir uygulama Rasûlullah'a da nispet edilmiştir. Bazıları, Eyyûb (a.s.)'in, karısını döveceğine dair yemin ettiğine dair hikayeden hareketle, terbiye etmek için kocanın karısını dövebileceğini söylemişler, yine bu kurgudan, yemin ahkâmına dair çıkarımlarda bulunmuşlardır.

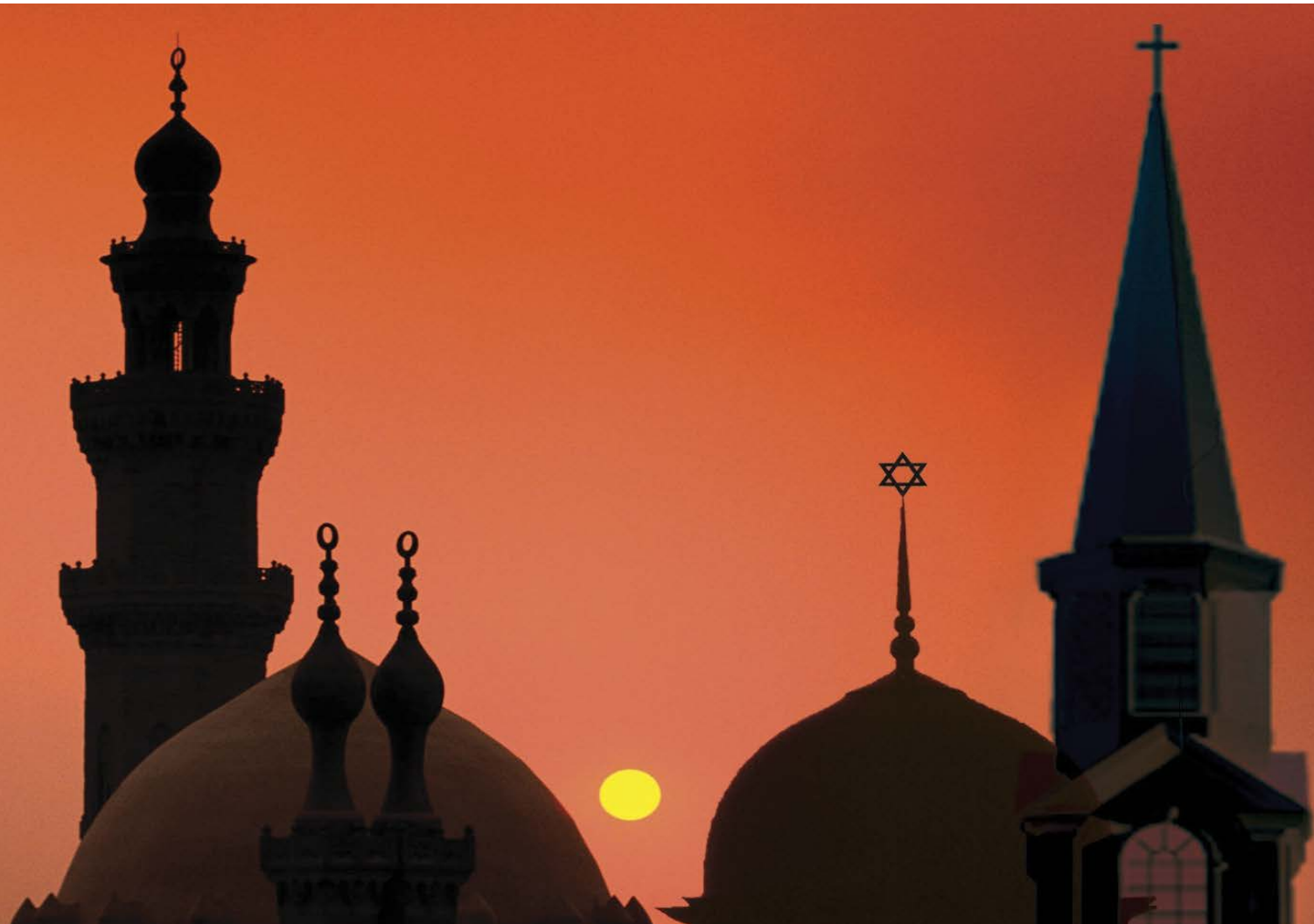
Ayetin Kur'ân Bütünlüğü Açısından Ele Alınması

Şimdi söz konusu ayeti Kur'ân bütünlüğü içerisinde ele alalım.

Enbiyâ suresinin 83. ayetinde, Eyyûb (a.s.)'in Allah'a şöyle dua ettiği bildirilir:

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسْنِي الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

Eyyûb bir gün Rabbine şöyle seslenmişti: 'Ben sıkıntıya uğradım. Sen ise merhametlilerin en merhametlisisin.'

Onun bu duasının kabul edildiğini devamındaki şu ayet-ten anlıyoruz:

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرِّ

Ona olumlu cevap verip ondaki sıkıntıyı gidermiştik.

83. ayette geçen "ed-durr = الضُّرُّ" kelimesi, Kur'an'da, insanların başına gelen çeşitli sıkıntılar için kullanılır. Mesela Yusuf suresinin 88. ayetinde bu kelime, yiyecek-içecek sıkıntısını (kıtık), İsra suresinin 67. ayetinde, denizin ortasında karşı karşıya kalınan, muhtemelen fırtınadan kaynaklanan batma tehlikesi ve çaresizliği ifade için kullanılır. Bu kelime bazı ayetlerde de maddî-manevî tüm sıkıntıları kapsayacak şekilde kullanılır.²²

Yukarıda, Enbiyâ suresinin 83. ayetinde geçen "ed-durr = الضُّرُّ" kelimesiyle ifade edilen, Eyyûb (a.s.)'in başına gelen sıkıntı şu ayette "نُضِبَ وَعَذَابٌ" = nusb ve azâb" şeklinde geçmektedir:

وَأَذْكُرُ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ
أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُضْبٍ
وَعَذَابٍ

Kulumuz Eyyûb'dan da bahset; bir gün Rabbine, 'Şeytan bana nusb ve azap verdi' diye seslenmişti. (Sâd 38/41)

Müfessirler yukarıdaki ayette geçen "نُضِبَ = nusb" kelimesini bedeni; "عَذَابٌ = azâb" kelimesini de maddî sıkıntıyla ilişkilendirirler. "نُضِبَ = nusb" kelimesiyle aynı kökten olan "نَصَبٌ = nasab" kelimesinin Kur'an'daki kullanımları²³ dikkate alındığında insanlara isabet eden "nusb"un, kişiye yorgunluk, bitkinlik, tükenmişlik veren bir sıkıntı anlamına gelmesi muhtemel gözükmektedir.

Kitab-ı Mukaddes'te Eyyûb (a.s.)'in vücudunun çıbanlarla kaplandığı bildirilir.²⁴

Şu ayetler de, Eyyûb (a.s.)'in bedeni bir hastalığa yakalandığına işaret etmektedir:

رَكُضٌ بِرِجْلِكَ هَذَا مُعْتَسِلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ

Ona, 'ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su' dedik. (Sâd 38/42)

وَأَخَذَ بِيَدِكَ ضِعْفًا فَأَضْرَبُ بِو...

Ona, 'eline bir demet ot al, onunla (tenine) vur' dedik... (Sâd 38/44)

Kişinin yıkanıp içebileceği soğuk bir sudan bahsediliyor olması, bedeni bir rahatsızlığa işaret ediyor gibidir. Eline alacağı bir demetle vücuduna vurması da bu ihtimali güçlendirmektedir.

"Ed-durr = الضُّرُّ" kelimesinin geçtiği bazı ayetlerde dikkat çeken bir husus, insanın başına gelen ve "ed-durr = الضُّرُّ" kelimesiyle ifade edilen sıkıntıların Allah'a nispet edilmesidir. Mesela şu ayete göre sıkıntı Allah'a nispet edilmekte ve bu sıkıntıyı kaldıracak olanın da O olduğu bildirilmektedir:

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ

**Allah sana bir sıkıntı verse onu ondan başkası gidere-
mez. (En'âm 6/17)**

"حَنْثٌ = hanise" fiilinin, yemini bozmak anlamında kullanıma dönüşmesi, yemini bozmanın günah olmasıyla olan irtibatı sebebiyledir.

Yasin suresinde zikri geçen ve kavmini uyararak kişiyi bu durumu göstermektedir:

أَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنْهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونَ

Allah'tan önce başka ilâhlara tutunur muyum hiç? Rahman bana bir sıkıntı vermek istese onların şefaati işe yaramaz. Onlar beni kurtaramazlar. (Yâsîn 36/23)

Şu ayetten, Eyyûb (a.s.)'in, başına gelen sıkıntıyı şeytana nispet ettiğini anlıyoruz:

وَأَذْكُرُ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُضْبٍ وَعَذَابٍ

Kulumuz Eyyûb'dan da bahset; bir gün Rabbine: 'Şeytan bana nusb ve azap verdi' diye seslenmişti. (Sâd 38/41)

Oysa şeytan insana böylesi bir rahatsızlık veremez. Ona hastalığı veren Allah'tır. Bundan dolayı Eyyûb (a.s.)'a, hastalığının tedavisiyle meşgul olması ve hastalığı şeytandan bilerek günaha girmemesi gerektiği bildirilmektedir. İşte Sâd suresinin 44. ayetinde geçen "لَا تَحْنُثْ" = lâ tahnes" ifadesi "günaha girmel!" anlamına geliyor olmalıdır. Bu durumda Sâd suresinin 44. ayetinin meali şöyle olmalıdır:

Ona, 'eline bir demet ot al, onunla (tenine) vur da günah

ha girme' dedik. Onu pek sabırlı bulduk. Ne güzel kuldu! Çok da saygılıydı.

Ayetin metninde geçen "لَا تُحْنِتْ" = lâ tahnes" ifadesindeki "حْنِتْ = hanise" fiili "günaha girmek" anlamına gelir. Meşhur lügat âlimi İbn Fâris, Mekâyisü'l-lüğa isimli eserinin "h-n-s" maddesinde şunları söyler:

"... 'Hins (حنث)', günah ve sıkıntı anlamına gelmektedir. Mesela bir kimse günah işlediği ya da bir sıkıntıya düştüğü zaman 'Hanise fülânün fî kezâ = حْنِتْ فَلَانٌ فِي كَذَا' denilir. Yine Arapların, 'çocuk günah ya da sevap işledi denilecek yaşa geldi' manasında kullandıkları 'beleşa'l-ğulâmu'l-hinse = بَلِغَ الْغُلَامِ الْحْنِثُ' şeklindeki sözlerinin kaynağı da budur. 'Yemini bozmak' manasını ifade etmek için 'hins' kelimesinin kullanılmasının temelinde de günah anlamı vardır."²⁵

Yine bir başka meşhur lügat âlimi Feyyûmî de, el-Misbâhu'l-münîr isimli eserinde, "hins" kelimesinin lügat anlamının "günah" olduğunu söyler, "yemini bozmak" anlamını ifade etmek için ise bu fiilin "yemin" kelimesi ile birlikte kullanıldığını vurgular.

Aynı kökten olan "tehannüs = التَّحْنُتُ" kelimesi de "günahtan kaçınmak" anlamına gelir ve mecazen Allah'a kulluk etmek anlamında kullanılır. Mesela Muhammed (s.a.v.)'in, kendisine nübüvvet verilmeden önce Hira mağarasındaki uzleti için bu kelimenin kullanıldığı görülür.²⁶

"حْنِتْ = hanise" fiilinin, yemini bozmak anlamında kullanıma dönüşmesi, yemini bozmanın günah olmasıyla olan irtibatı sebebiyledir.²⁷ Nitekim fıkıh eserlerinde de yemin bahislerinin ele alındığı bölümlerde "yeminin bozulması" bu fiille ifade edilmiştir. Hatta bazı hadis metinlerinde de bu fiil aynı anlamda kullanılır. Bu tür kullanımların etkisi olmuş mudur bilmiyoruz ama "حْنِتْ = hanise" fiilinin "yemini bozmak" anlamı merkeze konularak tefsir ve meallerde Sâd suresinin 44. ayetinde geçen "لَا تُحْنِتْ" = lâ tahnes" ifadesine "yeminini bozma!" anlamı verilmiş, yukarıda geçtiği üzere, bu anlama bir de hikaye kurgulanmıştır.

Şu ayet, "حْنِتْ = hanise" fiilinin "günaha girmek" anlamına geldiğini göstermektedir:

وَكَاثُوا يُصْرُونَ عَلَى الْحْنِثِ الْعَظِيمِ

O büyük günahı işlemekte ısrar ediyorlardı. (Vâkıa 56/46)

Yukarıdaki ayette geçen "الْحْنِثِ الْعَظِيمِ = el-hınsü'l-'azîm" kelimesi Sâd suresinin 44. ayetinde geçen "لَا تُحْنِتْ" = lâ tahnes" ifadesiyle aynı köktendir. Vâkı'a suresinin 46. ayetinde geçen "الْحْنِثِ الْعَظِيمِ = el-hınsü'l-'azîm" ifadesine "büyük günah" anlamı verirken Sâd suresinin 44. ayetindeki "لَا تُحْنِتْ" = lâ tahnes" ifadesine "yeminini bozma!" anlamı vermenin tek geçerli gerekçesi, İsrailiyyât²⁸ kaynaklı bir kurgu gibi gözükmektedir. "Öldükten sonra tekrar dirilişin olmayacağına dair büyük yemin" şeklinde anlam verilebileceğini söyleyenleri saymazsak, Vâkıa suresinin 46. ayetinde geçen "الْحْنِثِ الْعَظِيمِ = el-hınsü'l-'azîm" ifadesinin, "büyük günah/şirk" anlamına geldiği hususunda tefsir ve meallerde fikir birliği vardır diyebiliriz.

Şirkin Kur'ân'da "إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ = hiç şüphesiz şirk büyük bir zulümdür"²⁹ şeklinde ifade edilmiş olması, Vâkıa suresinin 46. ayetinde geçen "الْحْنِثِ الْعَظِيمِ = el-hınsü'l-'azîm" ifadesinin büyük günah yani şirk anlamına geldiğini gösterir.³⁰ Bazı müfessirler ayette geçen büyük günah ile kastedilenin şirk olduğunu, Nebî (s.a.v.)'e nispet edilen şu sözle de teyid ederler:

"Allah katında en büyük günahın hangisi olduğunu soran birine Nebî (s.a.v.) şöyle dedi: 'Seni yaratan Allah'a ortak koşmandır.'³¹

Ayette geçen büyük günahın, insanın Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceğine dair verdiği misakı bozmak anlamına geldiği de söylenir.³² Bu, misakı bozmanın günah olmasından hareketle dolaylı bir anlam olarak düşünülebilir. Ancak Kur'ân'da söz konusu misakın bozulması "kat' = القَطْع" ve "nakz = النَقْض" kelimeleriyle ifade edilir.³³ Ayetteki büyük günah ile yeniden dirilişin olmayacağına yemin edenler olduğundan bahsetmiştik. Bunu söyleyenler şu ayeti delil getirirler:³⁴

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ

'Allah ölen kimseyi tekrar dirilmez' diye bütün güçleriyle yemin ettiler. (Nahl 16/38)

Ancak Vâkıa suresinin 47. ayetinde, tekrar dirilişi reddedenlerden bahsedilirken atıf vâv'ı (و) kullanılmasından hareketle ve genel kural gereği atıf vâv'ının, öncekiyle farklı bir hususu bildirme gereği sebebiyle 46. ayette geçen büyük günah ifadesiyle şirkin kastedildiğini, dirilişin olmayacağına dair yemin anlamına gelmediği de söylenir.³⁵ Bu durumda Vâkıa suresinin 46. ayetinde geçen günah ile kastedilen şirk olur.

Yüce Allah yeminlerin yerine getirilmesini istemiştir. İlgili ayet şöyledir:

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْفُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

Sözleştiğiniz zaman Allah için verdiğiniz sözü yerine getirin, bir de Allah'ı kendinize kefil ederek sağlamlaştırdığınız yeminlerinizi bozmayın. Allah ne yaptığınızı bilir. (Nahl 16/91)

Ayetin metninde geçen "وَلَا تَنْفُضُوا الْأَيْمَانَ" şeklindeki ifade "yemini bozmamak" anlamına gelir. Yani Kur'an'da "yeminini bozma!" ifadesi "لَا تَحْنُتْ" = lâ tahnes" şeklindeki değil yukarıdaki ayette olduğu gibi "لَا تَنْفُضُوا الْأَيْمَانَ" = lâ tenkuzu'l-eymân/yemin" şeklinde ifade edilmektedir. Yeminlerin yerine getirilmesi ifadesi Kur'an'da "وَاحْفَظُوا" ve "أَيِّمَانَكُمْ" = ihfezû eymânekum/yemin" şeklinde de geçer.³⁶

Yeminlerin yerini getirilmesini isteyen yüce Allah, bazı hallerde yeminlerin bozulmasını emretmiştir. İlgili ayet şöyledir:

وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصَلِّحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Yeminlerinizde Allah'ı; iyilik yapmanıza, takvanıza/çekinmenize ve insanların arasını düzeltmenize engel yapmayın. Allah işitir ve bilir. (Bakara 2/224)

Nitekim Muhammed (s.a.v.), ettiği bir yemin sebebiyle uyarılmış ve yeminini bozması emredilmiştir. İlgili ayet şöyledir:

قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحْلَةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Allah, yeminlerinizden dönmenizi emretmiştir. Sizin dostunuz O'dur. O, her şeyi bilir, her hükmü doğru verir. (Tahrîm 66/2)

Nebî (s.a.v.)'in şöyle dediği rivayet edilir:

*"Yemin eden ama yeminden dönmenin daha hayırlı olacağını gören kişi, yemininden dönsün ve yemin keffareti ödesin"*³⁷

Sonuç

Eyyûb (a.s.), rivayetlerde geçtiği şekliyle karısını döveceğine dair bir yemin etmiş midir? Şayet ettiyse, bu yeminini bozamaz mıydı? Dahası bozması gerekmez

miydi? Anlamsız bir yemini bozmaması kendisinden niçin istensin? Hele de dinin ruhuna aklın ölçülerine uymayacak bir uygulamayla: *Yüz sopa vurmak yerine yüz daldan oluşan bir demetle vurmakla!*

Hikayenin doğru olduğunu farzedelim. Eşlerini hoşnut etmek için, esasında helal olan bir şeyi kendisine haram kılan, bu konuda yemin eden Muhammed (s.a.v.)'i uyaran Allah, eşini dövmeye yemin eden Eyyûb (a.s.)'a, bu yeminini yerine getirmesini niçin emretmiş olsun?

Yine hikayenin doğru olduğunu farzedelim. Eyyûb (a.s.) yemininden dönseydi ve keffaret ödeseydi olmaz mıydı? Kendisine niçin bu yol hatırlatılmadı? Yüz daldan oluşan bir demetle karısına vurmasını, keffarettten daha iyi bir davranış kılan şey nedir? Kaldı ki; iyiliğe, takvaya ve insanların arasını düzeltmeye engel olmaları durumunda yeminlerin bozulmasının daha iyi olacağı ayette bildirilmiş iken! Keffaret Eyyûb (a.s.)'ın şeriatında yok muydu? Bu iddia ediliyorsa bunun delili nedir? Uygulamanın Eyyûb (a.s.)'a has olduğu iddia ediliyorsa bunun delili nedir?

Zina eden birine, ağır hasta olduğu için, yüz kamçı (celde) yerine yüz daldan oluşan bir demetle bir kez vurulmasına dair bir rivayetin Rasûlullah'a nispet edilmesinin temelinde de ayete verilen bu anlamı ve kurguyu meşrulaştırma amacının olması ihtimalden uzak değildir.

Görünen o ki; Sâd suresinin 44. ayeti, İsrâiliyyat kaynaklı bir kurgu üzerinden okunmuş, bir yanlış, başka yanlışları doğurmuş, böylelikle bir ayetin daha, başına gelmeyen kalmamış!

Notlar

1. Bu meal Doç. Dr. Halil Altuntaş ve Dr. Muzaffer Şahin tarafından hazırlanmıştır.
2. Bu meal Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. Ali Özek, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Mustafa Çağrırcı, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş ve Doç. Dr. Ali Turgut tarafından hazırlanmıştır.
3. Komisyon, Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, Ankara, 2004, IV, 510-511.
4. Kitab-ı Mukaddes, Eyub, Bâp 2. <http://www.kitabimukaddes.com/kutsal-kitap-tr/eski-antlasma/eyup.html>
5. Şekil bakımından hukuka uygun bir işlemi vasıta kılarak yasaklanmış bir sonucu elde etmek amacıyla yapılan muameleye fıkıhta hile-i şer'iyye denir. Konuyla ilgili olarak bkz. Saffet köse, "Hiyel", DİA, XVIII, 170 vd.
6. Cessâs, Ahkâmü'l-Kur'an, Lübnan, trs., III, 382.
7. Cessâs, Ahkâmü'l-Kur'an, III, 382.
8. Nisâ suresinin 34. ayetinde mealen, "nüşûzundan havf et-

tiğinin kadınlara gelince; onlara öğüt verin..." buyrulur. Konuyla ilgili bazı ayetlerin sonucunu göre kadının nüşûzu, "gözünü başkasına dikmesi" anlamına gelmektedir. Ayette geçen "havf" ifadesi de "zanna veya bilgiye dayalı korku" anlamına gelir. Kocasının istemediği bir erkeği eve alan kadın hakkında zanna dayalı olarak onun gözünü başkasına diktiği korkusu ortaya çıkar. İşte bu noktada nisâ suresinin 34. ayetinin devamına göre kocası karısına öğüt verir, dinlemezse onu yatakta yalnız bırakır, yine dinlemezse onu döver. Bu davranışından vazgeçerse artık ona karşı başka bir yol aramaz. Konuyla ilgili olarak bkz. ABDULAZİZ Bayındır, Doğru Bildiğimiz Yanlışlar, İstanbul, 2014, s. 399 vd.

9. Fıkıhta kabul edildiği şekliyle, sınırları kanun koyucu (Şâri) tarafından çizilen, eksiltme, artırma ve affın söz konusu olmadığı belli sayıdaki suçlar için öngörülen cezalara hadd cezaları denir. Bkz. Suat Erdoğan, Kur'ân ve Sünnet Işığında Suç-Ceza Uygunluğu (Mümâselet), İstanbul, 2014, s. 46.
10. Fıkıhta kabul edildiği şekliyle, sınırları kanun koyucu (Şâri) tarafından çizilmeyen, takdiri yetkili makamlara bırakılmış suçların cezalarına ta'zîr cezası denir. Bkz. Suat Erdoğan, Kur'ân ve Sünnet Işığında Suç-Ceza Uygunluğu (Mümâselet), İstanbul, 2014, s. 46.
11. Cessâs, Ahkâmü'l-Kur'ân, III, 383-384.
12. Serahsî, el-Mebsût, XXX, 209; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', V, 35.
13. Şâfi'î, el-Ümm, VII, 135.
14. Şîrbînî, Muğni'l-muhtâc, IV, 347-348.
15. İbn Kudâme, el-Muğni, XI, 326.
16. Fıkıh usûlünde beyan kavramı, manadaki kapalılığı gidermek yahut hükümlerin Allah tarafından açıklanma keyfiyetini ifade etmek için kullanılır ve Hanefî fıkıh usûlcülerine göre takrir, tefsir, tağyir, tebdil ve zaruret olmak üzere beş kısma ayrılır. Tahsis, istisna, bedel, sıfat, gaye ve şart gibi unsurlarla yapılan açıklamaya beyân-ı tağyir denir.
17. İstisna, lafzın delalet ettiği şeylerden bir kısmını "illâ = " ve benzeri isimlerle cümlenin hükmünden çıkarmaktır. İstisna münfasıl olamaz yani iki cümle arasında zaman farkı bulunamaz. Mesela "benim falana 1000 Lira borcum var" dedikten belli bir süre sonra "500 Lira hariç" denemez. Bu iki cümle peş peşe söylenirse istisna caiz olur. (konuyla ilgili olarak bkz. Ferhat Koca, İslâm Hukuk Metodolojisinde Tahsis, İstanbul, 1996, s. 124 vd.)
18. Buhârî, Keşfü'l-esrâr, III, 179; Zerkeşi, Bahru'l-muhtâc, II, 430.
19. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X, 64.
20. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X, 64.
21. Şevkânî, Neylül-evtâr, VI, 130.
22. Zümer 39/8.
23. Tevbe 9/120; Hicr 15/48; Fâtır 35/35.
24. Kitab-ı Mukaddes, Eyub, Bâp 2. <http://www.kitabimukaddes.com/kutsal-kitap-tr/eski-antlasma/eyup.html>
25. İfade şöyledir:
(حنت) ... وهو الإثم والخرج. يقال حنثت فلاناً في كذا، أي أئمت. ومن ذلك قولهم: بلغ الغلام الجنث، أي بلغ مبلغاً جرى عليه القلم بالطاعة والمعصية، وأثبت عليه ذنوبه. ومن ذلك الجنث في اليمين
26. İbn Fâris, Mekâyisü'l-lüğa, "h-n-s" md.; Feyyûmî, el-Misbâhu'l-münîr, "h-n-s" md. Sahih-u Müslim'de (İmân, 252) geçen ifade şöyledir:

...فكان يخلو بغار حراء يتحنث فيه...

"...Hira mağarasında yalnız kalıyor ve orada ibadete çekiliyordu..."

27. Şihâbüddin Ebî Muhammed Abdirrahman b. İsmail, Şer-

hu'l-hadisî'l-muktefâ fi meb'asî'n-nebiyyi'l-mustafâ, Şâri-ka, 1999, s. 98.

28. İsrâiliyyat, Yahudilik ve Hristiyanlık'tan İslâm kaynaklarına geçtiği kabul edilen bilgiler için kullanılan terimdir. Bkz. İbrahim Hatipoğlu, "İsrâiliyyat", DİA, XXIII, 195 vd.
29. Lokmân 31/13.
30. Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tunûsî İbn Âşûr (ö. 1394/1973), Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr, Tunus, 1997, XXVII, 306.
31. İbn Âşûr, Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr, XXVII, 306. Rivayet için bkz. Buhârî, Tevhîd, 46; Müslim, İmân, 142.
32. Seyyid Kutub, Fî zilâli'l-Kur'ân, XXVII, 136.
33. Bakara 2/27; Ra'd 13/25.
34. Nesefî, III, 1747; İbn Âşûr, Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr, XXVII, 306.
35. Muhammed b. Yusuf Ebû Hayyân el-Endelusi (ö. 754/1256), el-Bahru'l-muhtâc, Beyrut, 1992, X, 86.
36. Mâide 5/89.
37. Tirmizî, en-Nüzûr ve'l-eymân, 6.